

8. maijā agri no rīta mēs ieslēdzām radiouztvērēju un izdzirdējām: "Vācija kapitulē bez jebkādiem nosacījumiem. Apšaudi un karadarbību pārtraukt 9.00." Tā bija savāda sajūta – esmu dzīvs un varēšu atkal sastapt māti, vecmāmiņu un citus radus. Arī brālis Laimonis acimredzot bija dzīvs, aprīļa sākumā saņēmu viņa vēstuli no Vācijas, no hospitāļa. Viņš rakstīja, ka viņu drīz no turienes izliks un ka angļi jau ir pavisam tuvu. Mani pārņēma prieks, taču arī tukšuma sajūta – kam tas viss? Pastāvīgs nāves tuvums, bads, gulēšana sniegā, uzbrukumī un atkāpšanās. Kam tas viss bija vajadzīgs? Tomēr pirmā sajūta guva virsroku – esmu DZĪVS!

Tobrīd mēs atradāmies aizmugurē. Mēs – tas bija vācu 16. armijai pakļautā VI SS armijas korpusa 506. zenītartilērijas divīzions, kur es dienēju par *Leiter der Marketenderei*, t.i., vadīju armijas bodīti. Kopā ar mani bija arī unteršārfīrers* Lancmanis, šārfīrers Godmanis (Godiņš) un vēl daži kareivji. Turklāt mums pievienojās arī leģionārs (dienesta pakāpi neatceros) Auliņš, kuram patika stāstīt par savu sievu un rādīt viņas fotogrāfiju (kurā viņa sauļojās kaila). Auliņš bija vienīgais, ar kuru es satikos Pečoros (Komi republikā), un vienīgais, kuru sastapu Rīgā pēc lēģera un dienesta padomju armijā. Turklāt viņš bija arī mans pirmais treneris tenisa klubā "Daugava".

8. maijs bija saulains un silts. Mēs izgājām pagalmā, un puīši palūdza, lai izdalītu viņiem armijas mantas. Bi-

---

* Autors savā vēstījumā izmanto divas dienestu pakāpju sistēmas: tās, kas pieņemtas vērmahtā, un tās, kas pieņemtas SS. Piemēram, SS unteršturmfiirers atbilst vērmahta leitnanta pakāpei, bet hauptšturmfiirers – kapteiņa pakāpei.

ja dīvaini to visu atdot bez pavēles... Tika izsaukts arī lauku sētas saimnieks (žēl, ka neatceros ne viņa vārdu, ne arī lauku sētas nosaukumu). Šķūnis bija pilns ar alkoholu, cigaretēm, prezervatīviem, nažiem un citām mantām, ko es katru mēnesi saņēmu leģionāru vajadzībām. Tur bija arī siltais apģērbs, šineļi, kažoki un daudz kas cits. Es pateicu saimniekam, lai ņem, ko grib, un paziņo arī kaimiņiem. Mūsu puisi paņēma katrs pa kastei ar konjaku (ja nejaucu, franču *Martell*, un arī vīnu. Turpat pagalmā sākās kara beigu svinēšana. Nezinu, kāpēc, bet man negribējās dzert un es nedzēru. Pēc kāda laika izdzirdējām vieglās lidmašīnas *U-2* troksni. Tā mierīgi nolidoja diezgan zemu pār mums. Daži mūsu puisi un saimnieks pamāja lidotājam, jo karš taču bija beidzies. Mums par pārsteigumu, lidmašīna pagriezās atpakaļ un sāka mūs apšaudīt. Mēs zibenīgi piespiedāmies pie zemes un, paldies Dievam, palikām dzīvi. Kā pacēlām galvu, tā viņš atkal lidoja uz mūsu pusi. Tad sāka darboties mūsu divstobru pretgaisa ložmetējs, padomju lidmašīna aizdegās un nokrita. Pie manis pienāca mūsu komandieris – hauptšturmfirers Halšteins – un pajautāja, vai negribu kopā ar viņu pamēģināt caur Liepāju vai Ventspili nokļūt Zviedrijā vai Vācijā. Es atbildēju, ka palikšu mājās, kas būs – būs. Nezinu, kā būtu izvērtusies mana dzīve, ja es būtu mēģinājis bēgt. Sēžot lēģerī aiz polārā loka, es par to bieži domāju un nožēloju, ka nebiju pieņēmis Halšteina piedāvājumu, taču tagad esmu pārliecināts, ka rikojos pareizi.

Puši diezgan krietni iedzēra. Arī es mēģināju noska-

ņoties, taču mani alkohols nez kāpēc nereibināja. No mājas iznāca Kārlis (ja pareizi atceros, tad Auliņu sauca tā), pārģērbies civilajās drēbēs. "Man pie Usmas ezera dzīvo radi, pamēģināšu nokļūt pie viņiem, bet pēc tam redzēs, ko darīt," viņš sacīja un, paņēmis dažas konjaka pudeles, devās ceļā.

Es iegāju istabā un sāku domāt, ko lai tagad dara. Skaidri zināju tikai vienu – šovakar nepiedzeršos. Paskatīsimies, kas notiks rītdien. Noliku sev priekšā savu beļģu pistoli, Dzelzskrustu un nozīmi par ievainojumu (*Verwundetabzeichen in Schwarz*). Kādu laiku skatījos uz šīm mantām un domāju. Bet vajadzēja kaut ko darīt. Noārdīju no formastērpa zīmotnes ar SS simboliku, novilku greidzenu ar mironģalvu un sakrustotajiem kauliem, paņēmu divieli un, ietinis tajā savas mantiņas, sāku meklēt, kur lai tās noslēpj. Stūrī stāvēja krāsns, liela un augsta, gandrīz līdz pašiem griestiem. Piestūmu tuvāk galdu, uzkāpu uz tā un aizbāzu savu sainīti iespējami tuvāk sienai. Norāpos lejā, paskatījos – neko nevar redzēt. Pēc tam sajutos nedaudz labāk un izgāju ārā, apsēdos saulītē un sāku klausīties, kā mani biedri dzied vecas kareivju dziesmas un dalās atmiņās par frontes dzīvi. Todien vairs nekas nenotika. Tikai kaimiņi vairākas reizes nāca uz mūsu noliktavu, kamēr pa kluso to iztīrīja.

1945. gada 9. maijs

Šī diena, kura daudziem bija prieka diena, man un lielam skaitam man līdzīgo kļuva par Golgātas ceļa sākumu.

Pirmie pamodās Lancmanis un Godiņš, pārējie krāca pilnā sparā. Bija brīnišķīgs, saulains rīts. Es nomazgājos un atsēdos saulītē. Galva bija tukša, nevienas domas. Bet pēkšņi notrīcēja sirds – uz ceļa parādījās pieci seši sarkanarmieši un vairāki miliči. Visiem bija uzvilkti automāti. Ieraugot mani, krievi apstājās un, pagriezuši pret mani automātu stobrus, kaut ko krieviski uzsauca. Es nesadzirdēju un sēdēju vien tālāk. Tad viens no miličiem skaidrā latviešu valodā uzkliedza, lai paceļu rokas un eju viņiem klāt. Es pacēlu rokas un tā ar paceltām rokām arī lēni nogāju tos 15–20 metrus. Nevaru teikt, ka biju mierīgs – sirds briesmīgi sitās –, taču bailes nejutu. Viens no krievu karavīriem (šķiet, tas bija viņu komandieris) krieviski noprasīja, cik leģionāru vēl ir mājā un vai tur ir ieroči. Es visu sapratu, jo esmu dzimis un uzaudzis Rīgā, Maskavas forstatē, turklāt divus gadus mācījies krievu valodu Olava komercskolā, taču izlikos, ka neko nesaprotu. Atkal milicis latvietis visu pārtulkoja. Es atbildēju, ka mājā ir vēl pieci leģionāri, ir arī ieroči. Apspriedušies krievi man pavēlēja iznest visus ieročus un munīciju. Man neatlika nekas cits, kā vien izpildīt viņu pavēli. Es gandrīz nomierinājos, sirds atkal pukstēja normāli. Jāatzīst, ka viņi izturējās visnotaļ pieklājīgi. Vēlāk uzzināju, ka pirmās gājušas NKVD (Iekšlietu tautas komisariāta) daļas jeb tautā tā dēvētie čekisti. Es pajautāju milicim latvietim, kas ar mums būs, ko mums darīt. Tas pajautāja krievu virsniekam. Virsnieks lika noskaidrot, no kurienes esmu. Izdzirdējis, ka esmu no Rīgas, virsnieks pateica, lai mie-

rīgi eju mājās uz Rīgu. Neviens mums neko nedarīs, pēc tam noskaidros, kurš vainīgs, bet kurš ne. To pateikusi, viņi aizgāja.

No istabas iznāca Lancmanis ar Godiņu. "Nu, ko mūsu "draugi" gribēja?" – "Teica, lai ejam mājās." Lancmanis un Godmanis arī noņēma formastērpa zīmotni ar SS simboliku, kā arī piedurknes uzšuvi – vairodziņu nacionālā karoga krāsās ar uzrakstu "Latvija". Toties es ar piespraudi Latvijas karoga krāsās aizbraucu līdz pat Pečoriem.

Mēs savācām mantas, katram gadījumam paņēmām šineļus un devāmies ceļā uz mājām, pat nenojauzdami, ka tas izrādīsies tik tāls. Izgājuši uz šosejas, uzreiz ieraudzījām pamestus automobiļus. Mūsu šoferis izložņāja vairākas mašīnas, kamēr atrada džipu, kurā bija atslēgas un benzīns. Un mēs braucām uz Jelgavas pusi. Ceļa malās redzējām sadegušas automašīnas, kritušus zirgus. Bija jau pēcpusdiens, spīdēja saule. Un pēkšņi no ceļmalas grāvja izlīda četri pieci padomju zaldāti. Viņi izskatījās kā īsti bandīti – netīri, neskuvušies. Apturējuši mūsu mašīnu, pavēlēja mums pacelt rokas un izkāpt. Vispirms viņi apskatīja mūsu rokas, vai nav pulksteņu. *Uhr, Uhr*, pulkstenis – tie bija viņu pirmie vārdi. Puišiem nekas cits neatlika, kā vien atdot pulksteņus. Es izkāpu no mašīnas pēdējais un stāvēju Godmanim aiz muguras. Nezinu, kas man uznāca, bet, noņēmis pulksteni no rokas, es to ņēmu un no visa spēka triecu pret zemi. Par to dabūju pa sāniem ar šautenes laidi. Paldies Dievam, ar to krieva nīknums arī ap-

robežojās, un viņš pievērsa skatienu maniem zābakiem. Par laimi, man nebija zābaku ar stulmiem. Mani šņorzābaki viņu neinteresēja. Bet mūsu kurpnieka (neatceros, kā viņu sauca, – viņš bija no Latgales) hromādas zābaki viņam uzreiz iepatikās. Tie bija šūti īpaši hauptšturmfīreram Halšteinam, taču viņš tos bija darinājis pēc sava mēra un zābaki izrādījās Halšteinam par lieliem. Kurpniekam tos vajadzēja pārtaisīt, taču viņš nepaguva – karš beidzās, un zābaki palika viņam. Viņa prieks par zābakiem nebija ilgs, tie pārcēlās uz sarkanarmieša kājām. Tāds pats liktenis piemeklēja arī Godmaņa apavus. Tomēr jāteic, ka basām kājām mūsu puisi neatstāja, viņi dabūja vecos un smirdīgos krievu apavus. Apmierināti ar savu guvumu, sarkanarmieši mums pavēlēja turpināt ceļu, tikai jau bez automašīnas. Aptuveni pēc diviem kilometriem mūs atkal apturēja, bet, tā kā mūsu pulksteņi un zābaki jau bija paguvuši nomainīt īpašniekus, mums ar tradicionālo refrēnu "...tavu māti" pavēlēja doties tālāk. Tagad ik pēc dažiem simtiem metru mums ceļā gadījās padomju zaldāti, kuri visu laiku prasīja "*Uhr, Uhr*, pulksteņi." Tā kā pulksteņu nebija, viņi sāka rakņāties mums pa kabatām un pievāca visu, kas likās kaut vai puslīdz interesants. Piemēram, es paliku bez naža, konfektēm un citiem sīkumiem, citiem atņēma visas cigaretes un vispār visu, kas viņiem bija līdzī. Pēc tam mēs noslojām vēl pāris kilometrus, un tad mūsu ceļam pienāca gals. Vai varbūt vajadzētu teikt – tas tikai sākās. Uz šosejas bija daudz ložmetēju, un mums pavēlēja iet uz pļavu,

kur jau sēdēja kādi trīsdesmit leģionāri. Mums arī lika apsēsties. Uzradās arī apsargi – trīs vai četri krievu zaldāti ar mazām pistolēm. Jau bija klāt vakars. Tai pašā pļavā mēs arī pārnakšņojām. Pagulēt neizdevās, visu laiku nāca klāt jauni leģionāri. No rīta mēs jau bijām vairāki simti. Un tad sākās mūsu garais gājiens caur Kurzemi. Bet par to mazliet vēlāk. Tagad pacentīšos atminēties savu dzīvi no tā brīža, no kura sevi atceros, un līdz 1945. gada 9. maijam.

BĒRNĪBA UN JAUNĪBA

Tā tad esmu dzimis 1923. gada 7. septembrī Rīgā, rajonā, ko sauc par Maskavas forštati, Mazajā Palisādes ielā 8, 76. dzīvoklī. Piedzimu platā dzelzs gultā. Kad nedaudz paaugos, man patika grozīt "bumbiņas" gultas galvgalī, par ko vecmāmiņa mani rāja. Mēs dzīvojām īres nama ceturtajā stāvā. Tualete un izlietne atradās gaitenī. Tur veda vēl trīs durvis, pa kurām varēja nokļūt citos dzīvokļos, un divas, no kurām vienas caur parādes durvīm veda uz ielu, bet otras – uz pagalmu.

75. dzīvoklī dzīvoja kaut kāda krieviete, kura nebija ne redzama, ne dzirdama. 74. dzīvoklī dzīvoja Zulteri – vīrs strādāja par dzelzceļa konduktoru (tolaik ļoti cienījams amats). Zulteriene nekur nestrādāja. Pie viņiem dzīvoja vēl kāds, ko sauca par Bīli, – neviens nezināja, ar ko viņš nodarbojas. Zulters bija tāds plecīgs, spēcīgs liela auguma vīrietis, viņa sieva bija diezgan glīta, bet Bīlis bija par viņiem stipri jaunāks. Cik atceros, tad Zulterieni bija iesaukuši par divu vīru sievu. Pēdējā dzīvoklī gaiteņa galā dzīvoja krievs uzvārdā Baranovs. Viņš bija

skolotājs krievu skolā. Ne viņš, ne viņa sieva nerunāja latviski. Viņu dēls Miša, neveikls liela auguma zēns, mācēja spēlēt klavieres un latviski runāja kā latvietis. Viņš mani vairākas reizes aicināja ciemos, tur es iemācījos ar vienu pirkstu uz klavierēm nospēlēt "Dievs, svētī Latviju!". Es nezinu, kas ar viņiem notika. Zulters nomira, kad mēs vēl dzīvojām Palisādes ielā (tolaik šī iela jau bija nosaukta par Kalupes ielu), bet Zulteriene apprecējās ar Bīli.

Vienas no manām pirmajām atmiņām ir saistītas ar to vakaru, kad pēkšņi ļoti vēlu pie durvīm atskanēja klauvējiens un kaut kāda tante atnesa kaut kādu papīru. Vēlāk uzzināju, ka tā bijusi telegramma. Vecmāmiņa to izlasīja pirmā, iekliedzās un nokrita uz grīdas, mana mamma arī sāka raudāt, tāpat kā vidējā meita Amālija. Es arī sāku raudāt, pats nezinādams, kāpēc. Daudz vēlāk uzzināju, ka telegramma vēstījusi par Emīlijas (jaunākās meitas) nāvi. Vasarā viņa bija strādājusi lauku mājās par kalponi un noslikusi ezerā.

Kad kļuva nedaudz vecāks, man patika pa logu vērot vilcienus, kas gandrīz nepārtraukti braukāja gar mūsu māju gan dienā, gan naktī. Tā kā mēs dzīvojām netālu no dzelzceļa, līdzās mūsu mājai stiepās aptuveni divpadsmit vai vēl vairāk sliežu ceļi. Dīvaini, taču nez kāpēc šie vilcieni mūs nemaz netraucēja.

Bieži vien mana vecmāmiņa ņēmās vest pie prāta savas meitas – vecāko Alvīni, pēc pases Lizeti Johannu Alvīni (manu mammīti), vidējo Amāliju un jaunāko Natāliju. Viņai bija vēl arī dēls Žanis, pēc pases Johans. Viņam patika iedzert, un, pārnācis mājās piedzēries, viņš sāka

celt skandālu, aurot, draudēja visus piekaut. No viņa baidījās visi, izņemot manu tanti Natāliju. Atceros, kā Žanis kārtējo reizi piedzērās un vectēvs ņemās viņu dzīt prom. Žanis apvainojās, izgāja gaiteni, kur bija logs, kas veda uz slēgtu pagalmu, un nosolījās izlēkt ārā, jo viņu, lūk, neviens negribot un viņš vairs nevēloties dzīvot. Raudošā vecmāmiņa saķēra viņu aiz rokām: "Nelec, Žanīti!" Toties Natālija atvēra logu un pateica: "Nu, ko gaidi – laimīgu ceļu..." Uz to Žanis atbildēja, ka neesot jau muļķis, lai lēktu ārā.

Mēs dzīvojām nabadzīgi – no rokas mutē. Vienīgais, kuram bija pastāvīgs darbs, bija vectēvs. Viņš bija maizes cepējs un strādāja Heifica maiznīcā. Žanis nevienā darbā ilgi neaizkavējās. Amālija strādāja virvju fabrikā. Ja neko nejaucu, tad tur darināja kaņepju virves. Natālija strādāja, kad vien tika pie darba. Mana mamma katru gadu uz diviem trim mēnešiem dabūja darbu kara ti-

MANS VECTĒVS UN VECMĀMIŅA, MĀTE LIZETE UN TANTE AMĀLIJA

pogrāfijā, kad tur drukāja kārtējo telefonu grāmatu. Viņai vajadzēja stāvēt uz paaugstinājuma pie iespiedmašīnas un likt tajā balta papīra lapas. Darbs bija ļoti smags, un mamma stipri nogura.

Nedaudz par manu tēvu. Viņu sauca Volfrīds, viņš bija cienīgs liela auguma vīrietis. Viņu uzskatīja par gudru, viņš rakstīja mājas iedzīvotājiem lūgumrakstus un deva padomus juridiskos un citos jautājumos. Tēvam bija apbrīnojams rokraksts, gluži kaligrāfisks. Tēvs visu laiku kaut kur strādāja, vismaz tā viņš apgalvoja, taču nez kāpēc ļoti reti nesa mājās naudu. Viņu nemitīgi piemeklēja kaut kādas nelaimes: te darba devējs nesamaksāja algu, te bankrotēja firma, te kāds paņēma viņa algu un iztērēja. Vai arī vienkārši nebija darba. Atceros, kā tēvs vienreiz pateica, ka ies zāgēt malku. Darbs it kā bija pie-

TĒVS VOLFRĪDS

dāvāts uz nedēļu vai pat uz ilgāku laiku. Bet tad kādā vakarā vecmāmiņa pateica: "Volfrīd, tu atkal melo, tu nezāgē malku, bet gan ej sauļoties. Ja tu zāgētu malku, tev būtu iedegusi mugura, bet tev mugura ir balta, toties seja un krūtis iedegušas." Es jau vairs neatceros, ar ko tas notikums toreiz beidzās.

Reiz pirms Saeimas vēlēšanām tēvs kopā ar Žani izlīmēja daudz priekšvēlēšanu plakātu. Un atkal viņam neiedeva naudu. Man tolaik bija, šķiet, seši gadi, un mamma sūtīja mani līdzī tēvam, kad viņš paziņoja, ka iet pie partijas priekšnieka prasīt naudu. Tēvs mani līdzī ņemt negribēja, tomēr paņēma. Atceros, kā mēs iegājām kaut kādā greznā telpā, kur pie milzīga galda sēdēja, kā man šķita, ļoti svarīgs kungs. Cik sapratu, tad tēvs lūdza avansu, bet nevis algu, kuru, pēc visa spriežot, jau bija iztērējis. Pēc ilgās gaidīšanas šis kungs tēvam iedeva laikam gan desmit latus. Mēs aizgājām mājās, tēvs atdeva naudu mātei, kura savukārt to atdeva vecmāmiņai. Uz kādu laiku mājās iestājās miers.

Klīda runas, ka tēvs kādreiz saņēmis kara invalīda pensiju. Atbrīvošanas kara laikā viņš bija zaudējis divus kreisās rokas pirkstus. Vēlāk pensiju viņam atņēma, jo atradās liecinieki, kuri apgalvoja, ka Volfrīds pats sašāvis sev pirkstus, lai tiktu prom no frontes. Pēc tam tēvs strādāja it kā muižā par kaut kādu nelielu priekšnieku, taču no turienes viņu ātri atlaida, paskaid-